

alike deserve unstinted congratulations on this first massive and scholarly instalment of the *West Indisch Plakaatboek*. It promises well for the future publications in this series.

C. R. Boxer

C. H. F. Simons, *Marine Justitie. Ontwikkelingen in de strafrechtspleging bij de Nederlandse Zeemacht, gedurende de tweede helft van de 18e en het begin van de 19e eeuw* (Bijdragen van het Instituut voor Rechtsgeschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, ix; Assen: Van Gorcum, 1974, 285 blz., f 55.-).

Vroeger hebben enkele auteurs in een paar artikelen in het globaal de strafrechtspleging bij de marine beschreven. De laatste tijd hebben opnieuw enige onderzoekers zich op deze materie en op de ontwikkeling van de gedragsregels geworpen. De artikel brieven zijn bijvoorbeeld in studie genomen en het is de oud-marineofficier en jurist Simons, die zich aan de rechtspleging in de periode 1750-1814 wijdde. Zijn te Utrecht als dissertatie verdedigde boek *Marine Justitie* schetst de rechterlijke organisatie, de hierbij betrokken personen, de eigenlijke procesgang en de straffen. Een caesuur legt hij bij 1795. De uit burgers samengestelde admiraliteitsraden speelden vrijwel geen rol bij de rechtspraak over zuiver marine-personeel. Hun taak was meer die van prijsgerechtshof en het berechten van overtredingen van de plakaten inzake de convooien en licenten. Van de overige raden - scheepskrijgsraden, zeekrijgsraden bij een vloot of eskader en buitengewone zeekrijgsraden - waren alleen militairen lid, van de eerste ook enkele onderofficieren. Na 1795 kwam in deze samenstelling in zoverre wijziging dat officieren en onderofficieren met manschappen paritair vertegenwoordigd waren. Een Hoge Militaire Vierschaar, in 1802 ingesteld, was verder een belangrijke verandering door de Bataafse omwenteling teweeg gebracht. Het was het eerste permanente college en het strekte zich zowel over zee- en landmacht uit. Het bestond uit burgers (rechtsgeleerden) en officieren van beide krijgsmachten. Als 'openbare aanklagers' traden in het algemeen fiscaals en advocaten-fiscaals op en aan boord de-schrijvers.

Als historicus moet ik tegen deze studie qua opzet en uitwerking enkele ernstige bezwaren aanvoeren. De begrenzing in tijd is een wat willekeurige. Dat geldt voor het jaar 1750. Het vormt in geen enkel opzicht een begin of een einde van een ontwikkeling. Het jaar 1814 lijkt volgens de argumentatie in het voorwoord een zeer acceptabel eindpunt, maar wat is er verder gebeurd? De strafrechtspleging wordt tot 1806 behandeld; alleen wordt vermeld dat de Hoge Militaire Vierschaar in 1811 werd opgeheven. In 1813 zou een ander straf-fenstelsel ontstaan. Over wat 1814 bracht, wordt niet meer gerept. Inhoudsopgave, hoofdstuk- en bijlage-titels illustreren reeds uitwendig de verwarring en het gemis aan werkmethode.

Het bronnenonderzoek is omvangrijk geweest. Schrijver zocht naar sententies van krijgsraden, las een aantal journalen door en bestudeerde tevens buitengewone zeekrijgsraden. Hij beperkte zich daarbij volledig tot de admiraliteits- en marine-archieven. Daardoor ontging hem dat diverse particuliere collecties - eveneens in het Algemeen Rijksarchief bewaard - van personen frequent betrokken bij de rechtspleging aanvullend en ander materiaal bevatten, bijvoorbeeld de grote collectie-Van Wassenaer, of die van Zoutman en Van Braam en verder de jaarlijkse Aanwinsten. Over de verschillende soorten krijgsraden was dan meer aangeboden en bijvoorbeeld ook concepten voor veranderingen van de artikel-brief ouder dan 1784 waren aan het licht gekomen. Het onderzoek naar en het verwerken

van literatuur is bepaald onvoldoende. Niet alleen de inleiding, maar ook het hoofdbetoog tonen dit voortdurend. Het zou te ver voeren hierop in te gaan. Het ontbreken van een lijst van geraadpleegde literatuur is in dit opzicht al veelzeggend.

Schrijver laat graag de bronnen direct spreken - tot zelfs alle willekeurige druk-afwijkingen bij het gebruik van hoofdletters toe. Deze methode heeft bepaalde voordelen, maar te veelvuldige toepassing met te lange, vaak niet relevante passages doet het doel voorbij-schieten. Voor de kennis van de rechtsgeschiedenis zal een uitvoerige beschrijving van de procesgang belangrijk zijn, maar dat van voorbeelden wordt aangegeven waarop ze betrekking hebben en wat hun algemene geldigheid is, zal niet alleen een historicus als noodzakelijk ervaren. Op bladzijde 36-45 wordt de procedure tegen kapitein Delvos besproken zonder dat wordt aangegeven, waarom deze in gang werd gezet. Dat de strafzaken tegen enkele officieren in 1788 een politieke achtergrond hadden (33-35) verdiende zeker vermelding.

Tot de waardevolle delen van het boek moeten in ieder geval de paragrafen over de straffen gerekend worden. Schrijver onderzocht de artikelbrief van 1702 (in feite van 1629) en van 1795 op strafvermeldingen en registreerde uit zijn bronnen een groot aantal werkelijk opgelegde straffen. Ik zou graag Simons' conclusie willen onderschrijven dat hoe barbaars de strafmaat in de artikelbrief ook lijkt, de toepassing veel humaner was. Dat was geen kenmerk van de Franse tijd (misschien zelfs integendeel), maar van eerdere datum. Enkele straffen als kielhalen en van de ra vallen verdwenen in 1795, maar 'verneder-ing' kwam daarvoor in de plaats. Straffen waren exemplarisch bedoeld. Van excessen aan boord van oorlogsschepen door wreed gedrag van officieren uitmondend in muiterijen was, anders dan bij de Engelse marine, vrijwel geen sprake. Steekproeven in journalen, ook in die van vóór 1750, tonen aan dat het opleggen van lijf- of vrijheidsstraffen niet een steeds terugkerend gebeuren aan boord was. Veel werd ook met kleine geldboetes afgedaan.

Van de tweeëndertig bijlagen (135-261) moeten die met het reglement voor het houden van krijgswaarden en die met sententies aangetroffen over 1750 tot en met 1805 genoemd worden.

J. R. Bruijn

A. J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795. Haar geschiedenis en theologie in de negentiende en twintigste eeuw* (Kampen: J. H. Kok, 1974, 456 blz., f 49,90).

De auteur, die in Poortmans filosofische repertorium te boek staat als 'Kantiaan, aanhanger der dialectische theologie' en die zich ooit specialiseerde als ethicus en godsdienst-wijsgeer, zag zich als hoogleraar vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk te Leiden onder andere belast met het doceren van de geschiedenis van deze kerk. Datzelfde vak was te Leiden eertijds door gerenommeerde kerkhistorici als Acquoy en Knappert gegeven. Hoe hij het zelf heeft gedaan, blijkt uit dit uitvoerige en goed geannoteerde werk. Zijn belangstelling voor de ontwikkeling van de denkbeelden heeft gemaakt dat het vooral een geschiedenis van hervormde theologen en van theologische stromingen is geworden. Van een hervormde theologie laat zich moeilijk spreken bij een kerk die als geen andere innerlijk verdeeld is geweest in de laatste eeuwen.

Geboren uit colleges voor theologische studenten verloochent dit boek die afkomst niet, zoals blijkt uit vaktermen en uit samenvattingen van niet-theologische stof. De periode van honderdachtig jaar is over drieëntwintig hoofdstukken verdeeld. In een inleidend